

900300

ELÄIN

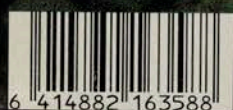
maailma

3/1990 MAALISKUU 21,90 sis.lvv.

VALOKUVAUS-
KILPAILUN
TULOKSET

PAHKASIKA
ON HURJA
ELÄIN

Lohi PALAA KOTIIN

6 414882 163588

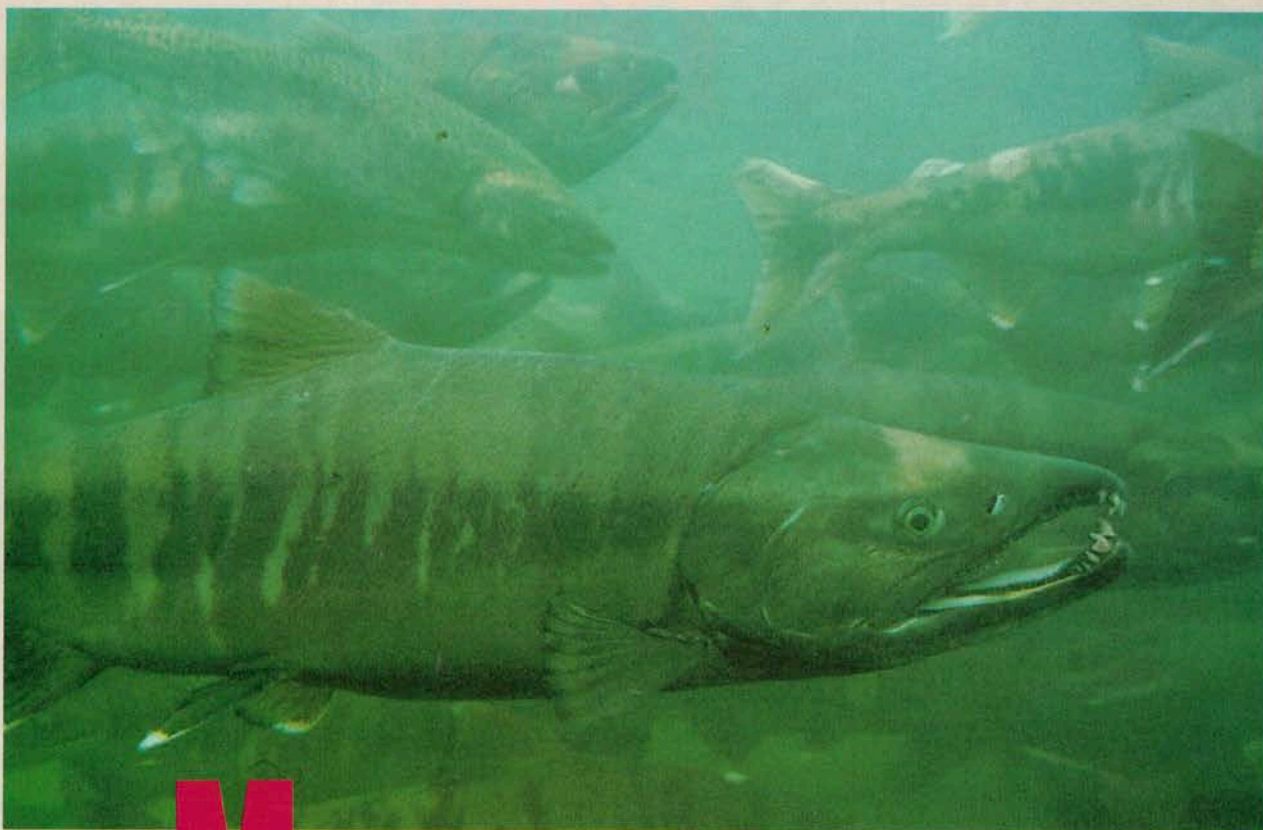
LOHI palaa kotiin

TEKSTI: JAN SÖDERSVED
KUVAT: MICHEL ROGGO/LEHTIKUVA

*Monet kalat vaeltavat
valtavia matkoja. Tyynel-
lämerellä elävät lohet
ovat syntyneet jopa tu-
hansien kilometrien
päässä, jossain Pohjois-
Kanadan tai Alaskan vii-
leässä virrassa. Vietet-
tyään muutaman vuoden
meressä ne palaavat syn-
nyinjokeensa kutemaan
— ja kuolemaan.*

*Lohikoiraat saavat erikoisen ku-
tuusun: alaleuka
muuttuu koukku-
maiseksi ja väri-
tys muuttuu. Koi-
ralohen kyljille
muodostuu kirja-
va sahakuvio.*

*Lohet kerääntyvät tuhatpäisiksi
parviksi jokisuihin ennen nousua
jokeen. Suolaiseen veteen tottu-
neen elimistön on mukauduttava
vähitellen makeaan veteen.*

Muuttolintujen hui-
mat siirtymiset tal-
vehtimis- ja pesi-
mäalueiden välillä
ovat eläinkunnassa omaa luok-
kaansa, mutta eivät kuitenkaan
ainutlaatuisia. Monet savan-
neilla elävät nisäkkäät vaeltavat
vuosittain kuivuutta karkuun,
tundralla elävät karibut pakene-
vat epäedullisia lumioloja, ja
eräät lepakotkin muuttavat lin-
tujen lailla. Useat hyönteisetkin
vaeltavat, vaikkakin epäsään-
nöllisemmin: uskomattomim-
piin suorituksiin yltävät miljo-
naparvin maanvaivana liikku-
vat kulkusirkat ja edestakaisiin
vaelluksiin pystyvät monarkki-
perhoset.

Myös kalojen joukossa on
useita vaeltajia, vaikka niiden
vedenalaiset liikkeet eivät herä-
täkään yhtä suurta huomiota
kuin muuttomatkat muissa
eläinryhmissä. Vaatimatto-
mimmat vaellukset ovat lyhyi-
tä, päivittäisiä siirtymisiä ravin-
non perässä, mittavimmat muu-

tot ovat jopa tuhansien kilomet-
rien kutuvaelluksia. Meikäläi-
sessä kalastossa on kaksi pit-
känmatkan muuttajaa, ankerias
ja lohi.

Pikkulohien huolenaiheet

Atlantilla elää yksi ainoa lohila-
ji, mutta pohjoisella Tyynellä-
merellä, Korean ja Kalifornian
välisillä vesillä elää useita lohila-
lajeja, jotka vielä voivat parem-
min kuin oma lohemme. Tyy-
nenmerenlohet kuuluvat aivan
eri sukuun kuin merilohi. Koo-
kasta kuningaslohta lukuun ot-
tamatta ne ovat selvästi Atlantin
lohia pienempiä, mutta niiden
elintavoissa on vain pieniä ero-
ja.

Tyynenmerenlohet kuoriutu-
vat hedelmöitetystä munista
joen sorapohjan suojassa aivan
kuten lohi. Elämänsä ensiviikot
ne turvautuvat ruskuaispussinsa
tarjoamaan ravintoon, mutta
aloittavat varsin nuorina vael-

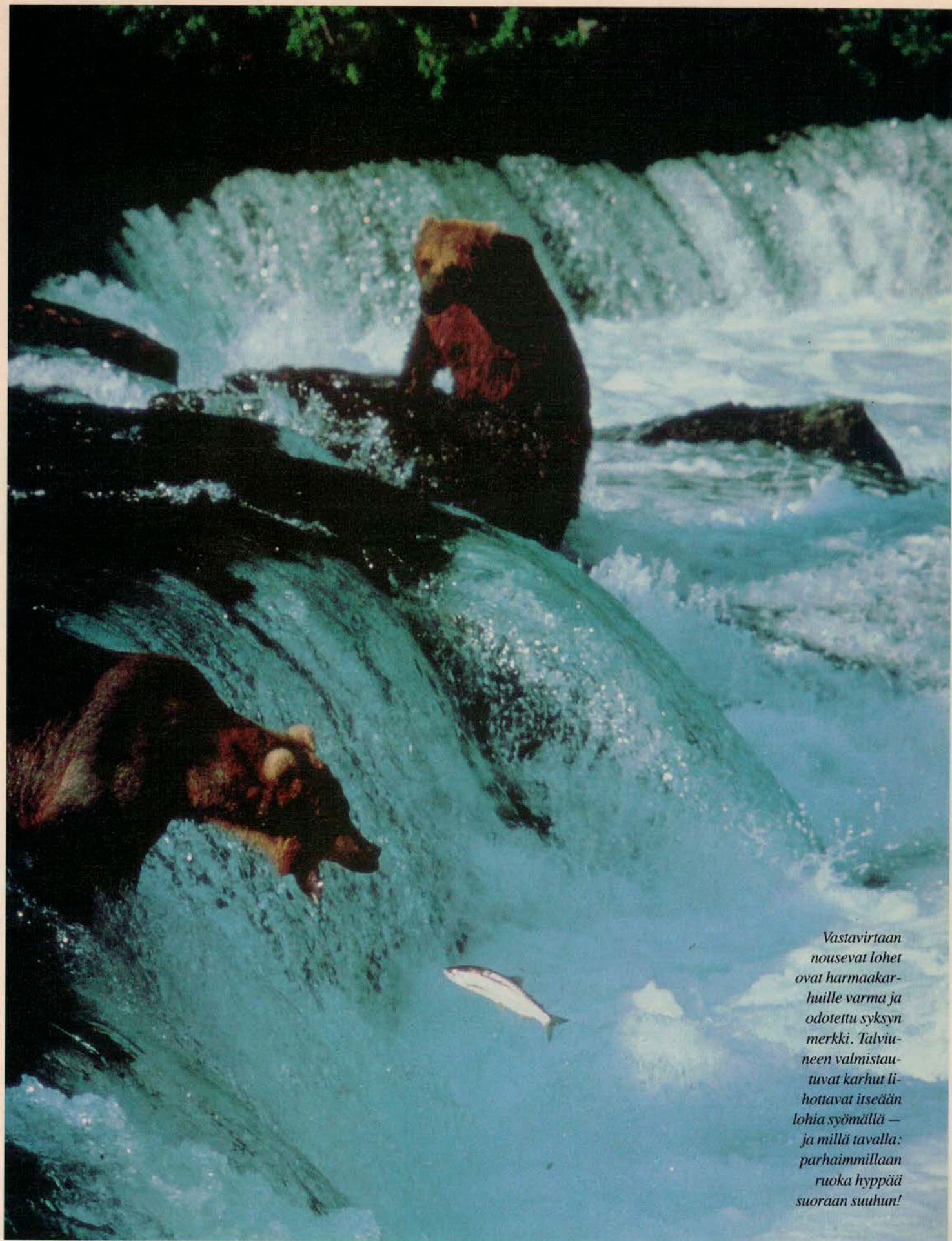
luksensa myötävirtaan kohti
merta. Meikäläinen lohi viettää
vuosia syntymäpaikallaan ja
ehtiä siis kasvaa joessa paljon
kookkaammaksi kuin serkkun-
sa Tyynellämerellä.

Vain pieni osa poikasista sel-
viää mereen saakka. Varsinkin
poikasten saapuessa joensuun
matalikoille ne kohtaavat uusia
vaaroja. Monet linnut sukelta-
vat lohenpoikasia saaliikseen,
eivätkä petokalatkaan suo jalo-
kaloille rauhaa. Aikuisiksi vart-
tuneiden lohien pahin vihollis-
nen on ihminen, joka kalaverk-
koineen ja myrkkyyneen uhkaa
kalakantoja.

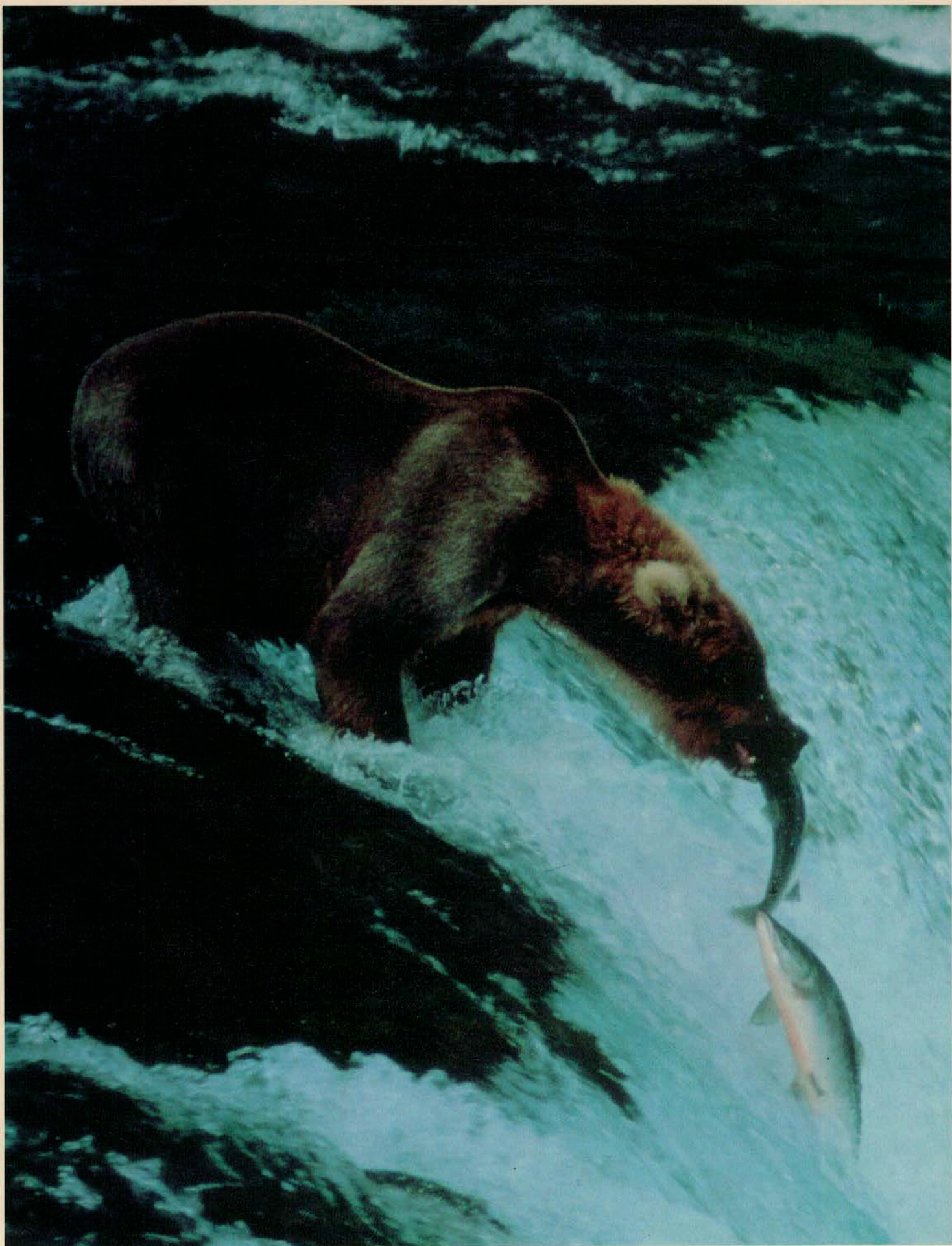
Kudun kynnyksellä

Eräänä keväänä lohien huole-
ton, katkaravuntäyteinen nuor-
uus on ohi. Niiden on aika pala-
ta syntymäjoelleen. Eri lajit
palaavat eri-ikäisinä: koiralohi
viettää meressä vain kaksi vuot-
ta, punalohi jopa kahdeksan
vuotta. Kalojen hormonitoi-

Vastavirtaan
nousevat lohet
ovat harmaakar-
huille varma ja
odotettu syksyn
merkki. Talviu-
neen valmistau-
tavat karhut li-
hottavat itseään
lohia syömällä —
ja millä tavalla:
parhaimmillaan
ruoka hyppää
suoraan suuhun!

*Punalohi valmistuu kute-
maan. Naaras et-
sii sopivan pai-
kan munilleen
koiraan seura-
tessa tiiviisti va-
navedessä.*

minta muuttuu iän myötä niin, että ne osaavat oikeaan aikaan hakeutua kohti jokisuita.

Myös kalojen ulkonäkö muuttuu kutuvaelluksen kynnyksellä. Koiraat saavat vähitellen värikkään soidinasun, ja niiden alaleukaan kehittyy komea koukku. Punalohi kylpee väriloistossaan: sen selkä ja kyljet muuttuvat kirkkaanpunaisiksi, vain pää jää vihreäksi. Kyttyrälohi ei juuri vaihda väriä, mutta sen selkäharja sojot-

taa komeasti koholla. Koiralohen kylkiä koristavat punavihreät sahakuviot. Nimensä se on kuitenkin saanut siitä, että sitä on syötetty rekikoirille.

Kalat uivat pitkän matkan kutupaikoilleen syömättä mitään. Niiden vatsa ei pullistele runsaista rasvavarastoista, vaan mätää tai maitia pursuavista sukelimistä. Matkalle lähdettyään lohet vain uivat ja uivat. Ne pysähtyvät vasta tultuaan samaiselle sorapohjalle, jossa

itse aikoinaan kuoriutuivat. Matka verottaa noin neljänneksen lohien painosta.

Moni lohista on jäänyt matkalle. Voimakkaat virtaukset ja vesiputoukset ovat monelle ylivoimaisia. Talvilevolle valmistautuvat karhut kahmivat myös osansa ylävirtaan ponnistelevista lohista.

Suunnistuksen salaisuus

Lohilla on hämmästyttävä kyky

löytää tiensä mereltä syntymäjokeensa, edelleen sen oikeaan sivuhaaraan ja lopulta tarkkaan synnyinpaikkaansa. Tarkan hajuistinsa avulla ne tunnistavat melko pienetkin erot veden koostumuksessa. Kun kalojen sieraimia on kokeeksi tukittu, koealat eivät olekaan osanneet suunnistaa oikein. Kokein on selvitetty sekin, palaavatko lohet syntymäjokeen vai jokeen, josta vaeltavat mereen. Poikasiina siirretty lohet palaavat jo-

*Punalohi on tyy-
nenmerenlohista
runsain. Niitä
nousee kutupai-
koille miljoonit-
tain. Jatkuva na-
histelu kutupai-
koilla kuuluu
asiaan.*

...
...
...
...
...
...

Punalohen kutu on värikästä, miltei pröystäilevää. Kirkkaanpunaiset koiraat kokoontuvat koppavasti kutupaikoille.

Jokien yläjuoksujen matalassa vedessä lohet jatkavat huimaa matkaansa kohti viimeistä päämääräänsä.

Lohisukupolvien välille jää valtava kuilu. Tyynenmeren lohet kutevat vain kerran. Ne kuolevat pian sen jälkeen. Mutta keväällä pohjalla kuoriutuu uusi sukupolvi . . .

keen, johon ne on siirretty.

Kalat voivat ehkä käyttää suunnistaessaan muitakin aisteja. On arveltu, että ne voisivat auringon aseman perusteella arvioida sijaintinsa. Silloin niiden täytyy aistia myös etäisyytensä vedenpinnasta, ja "laskea" sen avulla auringonvalon heijastuskulma. Kuulostaa hankalalta. Monilta kaloilta on viime vuosina löydetty mikroskooppisen pieniä magnetiittikiteitä, joiden avulla kalat voisivat aistia maan magneettisuutta. Muuttolintujenhan uskotaan suunnistavan ennen kaikkea magneettikentän mukaan.

Miksi lohet sitten nousevat juuri syntymäjokeensa eikä mihin tahansa jokeen? Ne palaavat synnyinpaikalleen välttääkseen riskejä. Paikka, josta lohi on selvinnyt hengissä merelle ja takaisin, ei voi olla huono. Kyttyrälöhi on viettänyt merivuotensa neljäntuhannen kilometrin päässä syntymäjoelta. Jos se lo-

pen uupuneena päätyisi joelle, josta ei sopivaa kutupaikkaa löydykään, se ei enää jaksaisi hakeutua toiselle joelle. Sen suku sammuisi.

Kuolettava kuherruskuukausi

Vaikka tyynenmerenlohet päätyvät oikeaan paikkaan kutemaan, ne eivät enää selviä takaisin mereen. Tässä suhteessa ne eroavat meikäläisestä lohesta. Atlantin lohista osa palaa mereen ja nousee vielä uudelleen kutemaan, pieni osa lohista jopa useamman kerran. Mutta tyynenmerenlohet riutuvat kuoliaiksi kutupaikkojen läheisyydessä. Romanttisesti niiden kutuvaellusta on kuvattu kuolettavaksi kuherruskuukaudeksi.

Kalojen karu arki on aivan muuta. Syntymäpaikkansa tunnistaneen naaraan vierellä ui väsynyt koiras, joka alkaa pyrsytöllään kaivaa kuoppaa peh-

meään sorapohjaan. Naaras laskee siihen tuhannet pienempiet tahmeat munansa, joiden päälle koiras välittömästi laskee maitinsa. Kun hedelmöitetty munarykelmä vajoaa sorakuopan pohjalle, koiras on tehnyt osansa ja ui tiehensä. Naaras viipyy paikalla vielä hetken peittääkseen munat hiekalla ja soralla. Sitten sekin katoaa. Loheet toimivat aivan samoin kuin tuhannet lohisukupolvet niitä ennen.

Kalapari ei pääse koskaan näkemään, miten käy pohjasorassa kypsyville kahdelle- tai kolmellekymmenelle tuhannelle munalle, jotka jäävät uhmaamaan talven vaaroja — jäätymistä, kuivuutta, loisia ja petoja. Seuraavana keväänä kuoriutuu muutama sata lohenpoikasta, joista monet vielä tuhoutuvat. Henkiin jäävät vaeltavat pian vaistonsa sanelemina kohti merta palatakseen muutaman vuoden kuluttua. □

ELÄIN
maailma

KERÄILYKUVA
KYTTYRÄLOHI
(*Oncorhynchus gorbuscha*)

KUVA: LEHTIKUVA/ROGGE

